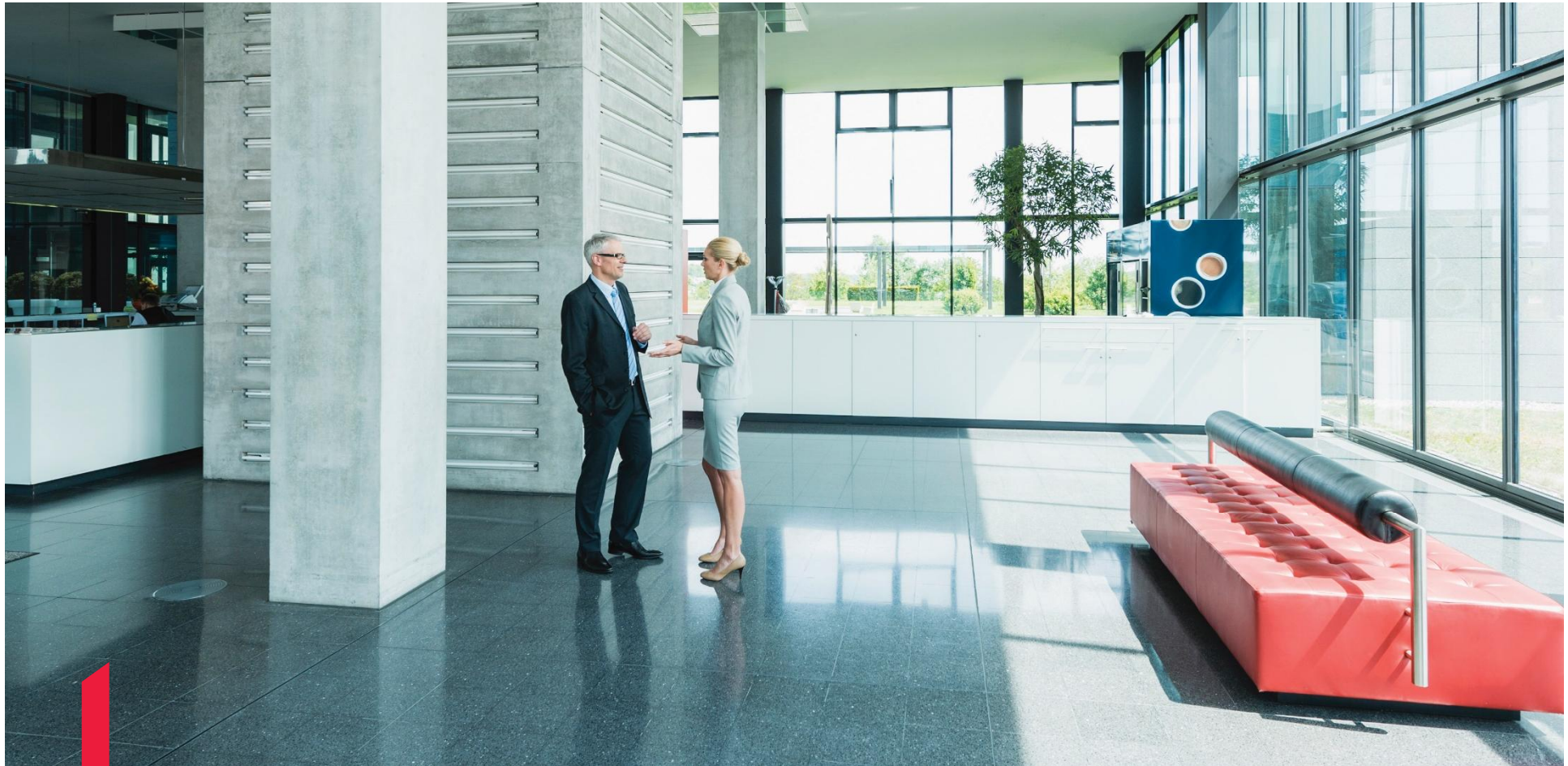

ACCOUNTANTSVERSLAG 2015- concept d.d. 13 mei 2016

GEMEENTE HAREN

ACCOUNTANTSVERSLAG 2015

Aan de raad van de gemeente Haren
t.a.v. de heer O.E. de Vries, raadsgriffier
Postbus 21
9750 AA HAREN GR

Groningen, 13 mei 2016

Kenmerk: RB/GD/1042946/XXX

Geachte leden van de raad,

Zoals afgesproken in onze opdrachtbevestiging d.d. 28 september 2015 ontvangt u hierbij ons accountantsverslag 2015 van uw gemeente. Dit verslag bevat onze belangrijkste bevindingen uit de controle van de jaarrekening 2015.

Met dit verslag willen wij u zo goed mogelijk informeren en ondersteunen in de uitoefening van uw controlerende taak. De onderwerpen, die in dit verslag aan de orde komen, hebben onderdeel uitgemaakt van onze overwegingen bij de bepaling van de aard, het tijdstip van uitvoering en de diepgang van de controlemaatregelen die zijn toegepast bij de uitvoering van de controle van de jaarrekening. De in dit verslag opgenomen bevindingen doen geen afbreuk aan ons oordeel over de getrouwheid en rechtmatigheid van de jaarrekening 2015.

Onze bevindingen en aanbevelingen hebben wij afgestemd met de verantwoordelijke wethouder, mevrouw P. Lambeck. Een afschrift van dit verslag is toegezonden aan het college van burgemeester en wethouders.

Het opstellen en controleren van de jaarrekening vraagt elk jaar weer een aanzienlijke inspanning. Bij deze willen wij alle betrokken medewerkers van de gemeente bedanken voor de constructieve en plezierige samenwerking tijdens de controle. Vanzelfsprekend zijn wij graag bereid om deze rapportage nader toe te lichten.

Hoogachtend,
BDO Audit & Assurance B.V.

H.C.J. (Richard) Bot RA

INHOUDSOPGAVE

1	DASHBOARD ACCOUNTANTS- CONTROLE		5
2	STREKKING CONTROLE- VERKLARING	2.1 Strekking controleverklaring 2.2 Overzicht controleverschillen	7 8
3	TOP 5 AANDACHTSPUNTEN VOOR 2016		10
4	TRANSITIE IN HET SOCIAAL DOMEIN	4.1 Landelijke ontwikkelingen 4.2 Bevindingen gemeente Haren	12 13
5	UW FINANCIËLE POSITIE VERGELEKEN	5.1 Resultaat 2015 5.2 Uw financiële positie vergeleken 5.3 Toelichting op uw financiële positie	16 17
6	BELANGRIJKSTE BEVINDINGEN 2015	6.1 Bevindingen grondexploitatie 6.2 Begrotingsrechtmatigheid 6.3 Overige	22 24 25
	BIJLAGEN	A. Bevindingen SISA-bijlage B. Onze controle	27 28

1. DASHBOARD ACCOUNTANTSCONTROLE

1. DASHBOARD ACCOUNTANTSCONTROLE

Ons oordeel	Top 5 aandachtspunten voor 2016	Resultaat 2015: € 1,1 miljoen												
<ul style="list-style-type: none"> ▪ De jaarrekening 2015 is getrouw en rechtmatig (onderhanden). ▪ De belangrijkste fouten en onzekerheden hebben betrekking op: <ul style="list-style-type: none"> ▪ SVB: ongeveer € 1,7 miljoen onzeker; ▪ Controle prestaties Jeugd/ WMO; ▪ Nog door te voeren correcties. ▪ Wij hebben geen bevindingen ten aanzien van de SiSa-bijlage. ▪ De samenwerking is constructief en plezierig verlopen. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zelfstandigheid en financiële positie. 2. Doorontwikkeling interne beheersing in het sociaal domein. 3. Grondexploitatie blijvend aandachtspunt. 4. Formaliseren beheer IT-systemen (beheer van autorisaties SAP). 5. Risicogerichte aansturing IC. 	<p>De belangrijkste afwijkingen in de programma's:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Welzijn en Zorg (+ € 0,7 miljoen); • College en middelen (+ € 0,8 miljoen); • Ruimtelijke ontwikkeling (+ € 0,3 miljoen); • Werk en Inkomen (- € 0,3 miljoen) • Het resultaat 2015 wijkt ongeveer 2,6 % af van de totale begrote lasten (na wijziging). Op basis van onze ervaringsnorm is dit acceptabel. 												
Transitie in het sociaal domein	Belangrijkste bevindingen 2015	Analyse van uw financiële positie												
<ul style="list-style-type: none"> • Gemeente Haren heeft het maximale gedaan in de transitie. • Onzekerheid PGB's van € 1,7 miljoen. • Onzekerheid ten aanzien van prestaties aanvullende zorg (Jeugd en WMO). • Afwikkeling verwacht medio mei. • Advies om komend jaar vervolgstappen te zetten in de interne beheersing. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Financiële positie Haren verdient aandacht; weerstandsvermogen toereikend en solvabiliteit fors lager dan landelijk gemiddelde. Door de gemeente zijn reeds diverse stappen gezet. ▪ Schuldquote minder positief ten opzichte van landelijke benchmark. Grex ratio daalt fors. 	<p style="text-align: center;">Solvabiliteitsratio</p> <table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <thead> <tr> <th>Periode</th> <th>Solvabiliteitsratio</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Gemid. NL*</td> <td>31,9%</td> </tr> <tr> <td>JR 2015</td> <td>12,8%</td> </tr> <tr> <td>Begr. 2016</td> <td>13,7%</td> </tr> <tr> <td>JR 2014</td> <td>10,3%</td> </tr> <tr> <td>Begr. 2015</td> <td>11,0%</td> </tr> </tbody> </table>	Periode	Solvabiliteitsratio	Gemid. NL*	31,9%	JR 2015	12,8%	Begr. 2016	13,7%	JR 2014	10,3%	Begr. 2015	11,0%
Periode	Solvabiliteitsratio													
Gemid. NL*	31,9%													
JR 2015	12,8%													
Begr. 2016	13,7%													
JR 2014	10,3%													
Begr. 2015	11,0%													

2. STREKKING CONTROLEVERKLARING

2.1 STREKKING CONTROLEVERKLARING

GOEDKEURENDE CONTROLEVERKLARING	Wij zijn voornemens om bij de jaarrekening 2015 van de gemeente Haren een goedkeurende controleverklaring af te geven met betrekking tot de getrouwheid en rechtmatigheid. ONDERHANDEN
DE JAARREKENING IS GETROUW	Een goedkeurende verklaring met betrekking tot getrouwheid betekent dat de jaarrekening 2015 een getrouw beeld geeft van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2015 als van de activa en passiva per 31 december 2015 in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) voor Provincies en Gemeenten. ONDERHANDEN
DE JAARREKENING IS RECHTMATIG	Een goedkeurende verklaring met betrekking tot rechtmatigheid betekent dat de verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in de jaarrekening 2015 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen en in overeenstemming zijn met de relevante wet- en regelgeving. ONDERHANDEN
GEWIJZIGDE CONTROLEVERKLARING	<p>Mede ingegeven door de financiële crisis, is in de maatschappij de vraag ontstaan om een uitgebreidere en meer begrijpelijke controleverklaring. De NBA heeft hier invulling aan gegeven middels de aangepaste Controle en Overige Standaarden (COS) 700/701. Hierin zijn regels opgenomen ten aanzien van de nieuwe opzet van de verklaring, die vanaf januari 2016 verplicht is voor Organisaties van Openbaar Belang (OOB's) ofwel beursgenoteerde bedrijven. BDO heeft besloten deze controleverklaring ook al dit jaar te gaan hanteren voor alle overige klanten. De nieuwe controleverklaring kent de volgende wijzigingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • het oordeel is aan het begin opgenomen; • de verklaring geeft ruimte voor het benoemen van kernpunten in de controle; • in de controleverklaring kan tevens informatie worden opgenomen omtrent de continuïteitsveronderstelling; • tevens is meer aandacht mogelijk voor de materialiteit; • de verklaring geeft expliciet aan dat andere informatie dan de jaarrekening niet gecontroleerd is; • de verklaring is beter leesbaar. <p>Omdat de materialiteit wettelijk is bepaald en de continuïteit voor overheden minder relevant is (overheden kunnen niet failliet gaan), zijn deze elementen niet opgenomen in uw verklaring. De kernpunten zijn weergegeven in ons accountantsverslag, dat openbaar beschikbaar is. Indien u dat op prijs stelt zijn wij graag bereid een toelichting te geven op de wijzigingen in de controleverklaring.</p>
GEEN BEVINDINGEN IN DE SISA- BIJLAGE	Wij hebben de in de SiSa-bijlage van de jaarrekening genoemde specifieke uitkeringen gecontroleerd met inachtneming van de Nota verwachtingen accountantscontrole 2015. Op grond van ons onderzoek hebben wij bij uw specifieke uitkeringen geen fouten en/of onzekerheden geconstateerd die de voor SiSa geldende rapporteringstolerantie overschrijden.
JAARVERSLAG VERENIGBAAR	Ingevolge artikel 213 lid 3 onder d Gemeentewet vermelden wij dat het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening.

2.2 OVERZICHT CONTROLEVERSCHILLEN

Ongecorrigeerde controleverschillen			
Post/omschrijving van de toelichting	Fouten (in euro's)	Onzekerheden (in euro's)	Verwijzing
Getrouwheid			
		€ -	
Rechtmatigheid			
Controleverklaring / onderbouwing prestaties PGB's Jeugd / WMO		pm	4.1 t/m 4.3
Totaal	€ -	€ -	
Materialiteit (1% voor fouten / 3 % voor onzekerheden)	€ 589.000	€ 1.767.000	
Performance materialiteit (75% van de materialiteit)	€ 442.000	€ 1.326.000	
Door de raad vastgestelde rapporteringstolerantie	€ 57.000	€ 57.000	

3. TOP 5 AANDACHTSPUNTEN VOOR 2016

3. TOP 5 AANDACHTSPUNTEN VOOR 2016

INLEIDING	Naar aanleiding van onze controle van de jaarrekening 2015 hebben wij een aantal bevindingen en aanbevelingen over het afgelopen boekjaar weergegeven. Daarnaast willen wij, vanuit onze natuurlijke adviesfunctie, de volgende top 5 van aandachtspunten voor het komende jaar 2016 benoemen.
1. Zelfstandigheid en financiële positie	<u>Zelfstandigheid en financiële positie</u> De financiële positie van de gemeente Haren verdient aandacht (zie paragraaf 5.2.). De provincie Groningen heeft een traject in gang gezet waarbij de gemeenten Groningen en gemeente Ten Boer samen met gemeente Haren in een open gesprek moeten onderzoeken naar samenwerking. Op 30 mei 2016 zal de provincie besluiten welk traject verder zal worden opgepakt.
2. Sociaal Domein	<u>Doorontwikkeling sociaal domein</u> De gemeente Haren loopt naar onze inschatting prima op schema met de transitie en transformatie van het sociaal domein. Tegelijk zijn wij van mening dat het voor 2016 nog noodzakelijk is om op het gebied van managementinformatie, beschrijving van de administratieve organisatie en interne controle een aantal vervolgstappen te zetten.
3. Gronden	<u>Grexen</u> De gemeente Haren heeft (zie paragraaf 5.2) nog enkele grondexploitatie op de balans. De bestemmingsplannen zijn in december 2015 goedgekeurd voor de grootste exploitatie Nesciopark. De verkoop van de woonwerkkavels en de bedrijfskavels is inmiddels opgestart en er hebben zich voor beide plangebieden meerdere geïnteresseerden gemeld bij de gemeente. De eerste verkopen moeten nog plaatsvinden.
4. IT	<u>Formaliseren IT beheersmaatregelen</u> Tijdens de interim controle hebben wij geconstateerd dat de zogenaamde logische toegangsbeveiliging (o.a. het beheer van autorisaties in het systeem) blijvende aandacht verdient. Door aanvullende gegevensgerichte controles bij de jaarrekeningcontrole en een inspanning van de IC-functionaris hebben wij dit achteraf ondervangen. Wij adviseren u de gebruikersrechten van uw medewerkers periodiek te evalueren en blijvende aandacht te hebben voor een juiste automatiseringsomgeving.
5. Audit en IC	<u>Risicogestuurde IC en Audit</u> In onze managementletter hebben wij geadviseerd een directe koppeling te maken tussen gesignaleerde risico's en de interne beheersingsmaatregelen. De IC-plannen en de AO/IB-beschrijvingen worden jaarlijks reeds door u up-to-date gemaakt waarin meegenomen de uitkomsten van IC-rapportages 2015.

4. TRANSITIE IN HET SOCIAAL DOMEIN

4.1 TRANSITIE IN HET SOCIAAL DOMEIN- Ontwikkelingen

GEMEENTEN ZIJN MET INGANG VAN 2015 VERANTWOORDELIJK VOOR UITVOERING PARTICIPATIEWET, WMO EN JEUGDWET

IN HET AFGELOPEN JAAR VEEL UITINGEN EN ONTWIKKELINGEN IN HET SOCIAAL DOMEIN

NOG DISCUSSIE OVER TIMING EN CONTROLE PGB'S DOOR SVB

VEEL AFSTEMMING GEHAD MET DE GEMEENTE Haren. MAATWERK TOEGEPAST

Landelijke ontwikkelingen

Met ingang van 1 januari 2015 zijn gemeenten verantwoordelijk voor de Jeugdzorg, de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) 2015 en de Participatiewet, zo ook de gemeente Haren. De hervorming van de langdurige zorg betekent voor zowel gemeenten als zorginstellingen een enorme transitie. De gemeente Haren is hier al vroegtijdig mee gestart.

In de aan het college uitgebrachte managementletter hebben wij het college geïnformeerd over de landelijke ontwikkelingen tot op dat moment. Meest recentelijk was destijds de op 21 september 2015 door de beroepsorganisatie van accountants (NBA) opgestelde knelpuntenbrief gericht aan alle gemeenten en daarbij werd geadviseerd om in het vierde kwartaal een controle- en verantwoordingsscan uit te voeren. Tussen het moment van uitbrengen van de managementletter (november 2015) en de controle van de jaarrekening (maart 2016) is er veel overleg geweest tussen de ministeries van BzK en VWS, de VNG, de Sociale Verzekeringsbank (SVB) en de beroepsgroep van accountants (NBA). Dit heeft onder meer geleid tot de volgende uitingen:

- Landelijk controleprotocol Actiz 11 november 2015. Door Actiz is een landelijk controleprotocol opgesteld. Hiermee legt de zorginstelling op instellingsniveau verantwoording af (incl. controleverklaring met materialiteit op totaalniveau). De gemeente krijgt een overzicht met de bestedingen die voor rekening van die gemeente komen, maar niet afzonderlijk zijn gecontroleerd (alleen als onderdeel totaalverantwoording).
- Ledenbrief VNG d.d. 21 december 2015. Hierin adviseert de VNG gemeenten o.a. de focus op de verbeteringen in de beheersorganisatie zoveel mogelijk op 2016 en 2017 te richten en de administratieve lasten voor 2015 te beperken.
- Directiemail Actiz 5 januari 2016. Actiz roept zorginstellingen op om een productieverantwoording op te stellen en deze af te stemmen en overeen te komen met de gemeente. Dit kan zonder tussenkomst van het landelijk controleprotocol.
- Handreiking VNG "Verantwoording van de PGB's in de jaarrekening van gemeenten" (9 februari 2016).
- Handreiking VNG "Finale afrekening natura contracten sociaal domein" (16 februari 2016).
- Brief NBA over systematiek van finale afrekening zorgkosten in de jaarrekening 2015 (18 februari 2016).
- Kamerbrief inzake rechtmatigheid sociaal domein (22 februari 2016).

Kortom: de landelijke ontwikkelingen staan niet stil. Op dit moment is nog volop discussie over de timing van de verantwoording van de PGB's door de SVB. Wij hebben in de afgelopen periode over bovengenoemde onderwerpen frequent en via korte lijnen contact gehad met het team control van de gemeente Haren. Daarbij hebben wij voor de bovengenoemde ontwikkeling maatwerk toegepast, rekening houdend met de specifieke situatie van de gemeente Haren. De samenwerking hierin was wat ons betreft plezierig en constructief.

4.2 TRANSITIE IN HET SOCIAAL DOMEIN- Bevindingen

<p>TOTALE UITGAVEN (WMO EN JEUGD) IN HET SOCIAAL DOMEIN BEDRAGEN AFGROOND € 5,9 MILJOEN</p>	<p>Impact decentralisaties</p> <p>De uitgaven van de gemeente Haren uit hoofde van de taken in het sociaal domein bedragen over 2015 ruim € 7,2 miljoen. Hiervan heeft ruim € 5,9 miljoen betrekking op de uitvoering van de Jeugdwet en de WMO en de betalingen uit hoofde van de persoonsgebonden budgetten (PGB's). In hoofdlijnen is de volgende onderverdeling naar "stromen" te maken (exclusief eigen bijdrage € 0,5 miljoen):</p> <p>PGB's: € 1,7 miljoen Jeugd: € 2,3 miljoen WMO nieuwe taken: € 1,0 miljoen WMO oude taken: € 1,4 miljoen</p>
<p>INSPANNING HAREN VOLDOENDE</p>	<p>Over het algemeen zijn wij van mening dat gemeente Haren voldoende heeft gedaan om de interne beheersing en interne controle rondom het sociaal domein te organiseren. Op dit moment is gemeente Haren afhankelijk van derden voor de verantwoording ten aanzien van de (geleverde) zorg. Komend jaar zullen vervolgstappen moeten worden gezet ten aanzien van administratieve organisatie, interne controle en managementinformatie.</p> <p>→ BDO: <i>Voorlopige cijfers</i></p>
<p>HAREN HEEFT PGB'S VERANTWOORD IN DE JAARREKENING</p> <p>ZEKERHEID TEN AANZIEN VAN GETROUWHEID EN RECHTMATIGHEID OP BASIS VAN CONTROLEVERKLARING SVB</p>	<p>Persoonsgebonden budgetten</p> <p>Of de uitgaven rechtmatig en getrouw (met name levering van de prestatie ten aanzien van de PGB's) zijn, zal moeten blijken uit de verantwoording en controleverklaring van de accountants van de SVB.</p> <p>Op dit moment is nog volop discussie tussen VWS, VNG, SVB en de NBA wanneer (de accountant van) de SVB een verklaring zal gaan afgeven bij de verantwoording van de PGB's en de prestaties van de geleverde zorg. Tevens is het nog de vraag wat de strekking van die verklaring zal zijn en wat het gevolg hiervan is voor de gemeente Haren. De verwachting is dat de verklaring medio mei verstrekt zal worden en niet goedkeurend zal zijn. Daarna zal nog een review moeten worden uitgevoerd en beoordeeld moeten worden wat de effecten hiervan voor de gemeente Haren zullen zijn.</p> <p>Vanwege de vermoedelijke geconstateerde fouten bij SVB en het ontbreken van zicht op de levering van de zorg, kan dit onvoldoende zekerheid geven in onze controle. De inzicht in de bevindingen bij de gemeente Haren zijn op dit moment niet inzichtelijk.</p> <p>→ BDO: <i>afspraken maken ten aanzien van controleverklaring SVB.</i></p>

4.2 TRANSITIE IN HET SOCIAAL DOMEIN- Bevindingen

<p>JEUGD</p> <p>VERWACHTE AFRONDING CONTROLE JEUGD DOOR DE RIGG EIND APRIL 2016</p>	<p>Jeugd</p> <p>Of de uitgaven rechtmatig en getrouw (met name levering van de prestatie) zijn, zal moeten blijken uit de verantwoording en controleverklaring van de accountant Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten (RIGG).</p> <p>In een overleg d.d. 4 april 2016 met de controlerend accountant van het RIGG (EY) hebben wij enkele afspraken gemaakt met EY.</p> <p>De status van de ontvangen controleverklaringen RIGG, ongeveer 1/3 van de zorginstellingen had op 4 april nog geen verklaring verstrekt (ongeveer € 40 miljoen) van de overige 2/3 was al wel een controleverklaring ontvangen (ongeveer € 68 miljoen). De uitkomsten van de beschikbare controleverklaringen is overwegend goedkeurend grotendeels uitgevoerd op basis van het 'Groningse' controleprotocol.</p> <p>Eind april zal er een afspraak gepland worden voor het uitvoeren van een collegiale review.</p> <p>→ BDO: <i>afspraken maken ten aanzien van controleverklaring RIGG.</i></p>
<p>VERWACHTE AFRONDING CONTROLE WMO BEGIN MEI 2016</p>	<p>WMO</p> <p>De oude WMO-taken (hulp in het huishouden) is sinds enkele jaren uitbesteed aan WMO Support. WMO support doet de controle op de facturering (prijs, aantallen, beschikking op BSN niveau). De rechtmatigheid van de uitgaven is daarmee nu afdoende gewaarborgd, feitelijk is er een "inkoop-relatie". De huidige discussie rond de rechtmatigheid van zorgprestaties geeft wel dat wij u adviseren om in 2016 bij te houden of er verscherpte aandacht aan de prestatielevering wordt gesteld welke vereist dat de gemeente zelf mogelijk verantwoordelijk wordt voor de vaststelling van de realisatie. Dat kan betekenen dat de informatie-stroom vanuit WMO support wellicht moet worden uitgebreid (controleverklaring accountant).</p> <p>Voor de nieuwe taken WMO verlopen de verantwoordingen via de gemeente Groningen. De gemeente Groningen heeft aangegeven dat er een verantwoording per gemeente komt waarbij de productieverantwoordingen van de verschillende zorgaanbieders een accountantsverklaring meeleveren die in overeenstemming is met vastgestelde verantwoordingsprotocol die is uitgegeven door de gemeente Haren. In week 17 verwacht de gemeente Groningen de eerste gemeenten te informeren.</p> <p>Het opmaken van een overzicht met zorgaanbieders en ontvangen controleverklaringen is op dit moment onderhanden.</p> <p>→ BDO: <i>afspraken maken ten aanzien van slot-analyse.</i></p>

5. UW FINANCIËLE POSITIE VERGELEKEN

5.1 RESULTAAT 2015- positief € 1,1 miljoen

RESULTAAT 2015 BEDRAAGT
€ 1,1 MILJOEN

Resultaat 2015 - Het saldo van de jaarrekening van de gemeente Haren over het jaar 2015 bedraagt € 1,7 miljoen voordelig ten opzichte van de gewijzigde begroting. In het onderstaand overzicht is het resultaat in het kort weergegeven:

	Realisatie 2014	Begroot vóór wijziging	Begroot na wijziging	Realisatie 2015
(alle bedragen * € 1.000,-)				
Baten	46.581	43.259	43.340	59.224
Lasten	50.555	42.187	42.766	57.070
Saldo baten en lasten programma's	3.974	1.072	575	2.154
Stortingen in reserves	3.874	1.583	1.908	1.908
Onttrekkingen aan reserves	810	521	775	863
Resultaat	910	10	(558)	1.110

Voor een uitgebreide analyse van het resultaat verwijzen wij naar de toelichting op het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening.

BELANGRIJKSTE AFWIJKINGEN
IN HET RESULTAAT 2015 OP 4
PROGRAMMA'S

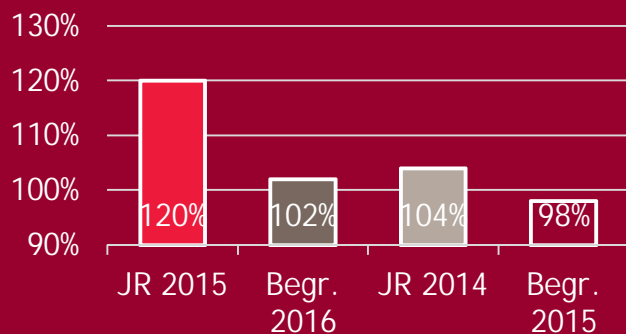
De belangrijkste afwijkingen van de begroting na wijzigingen worden veroorzaakt door de programma's Welzijn en Zorg (+ € 0,7 miljoen), College en middelen (+ € 0,8 miljoen), Ruimtelijke ontwikkeling (+ € 0,3 miljoen) en Werk en Inkomen (- € 0,3 miljoen). De verklaring voor Welzijn en Zorg is gelegen in lager dan begrote kosten voor de huishoudelijke verzorging in het kader van de WMO voordeel van € 424.000. En voordelen op het gehandicaptenzorg € 152.000. Ook de gecontracteerde basisondersteuning leidde tot een voordeel van € 80.000. Bij College en middelen is ontstaan door een voordelig verschil van € 312.000 op de Gemeentefondsuitkering, een (tussentijdse) winstuitkering van € 412.000 over 2015 van GEM Haren Noord C.V.

Het resultaat 2015 wijkt ongeveer 2,6 % af van de totale begrote lasten (na wijziging). Op basis van onze ervaringsnorm bij gemeenten is een afwijking van 2-3% van de begroting acceptabel en inherent aan een begrotingsproces. De begrote baten en lasten wijken af van de gerealiseerde baten en lasten door met name de uitkomsten van de grondexploitatie.

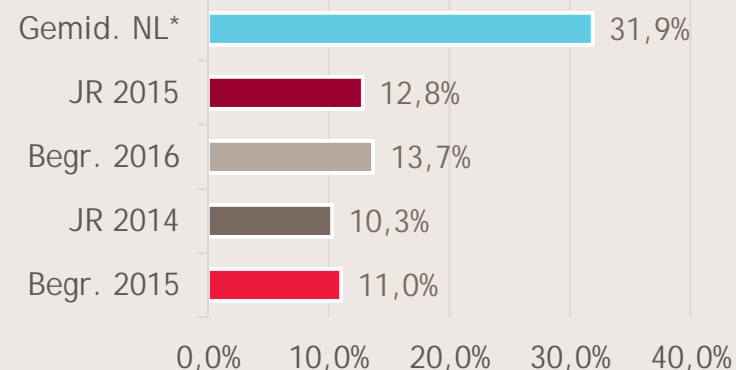

5.2 UW FINANCIËLE POSITIE VERGELEKEN

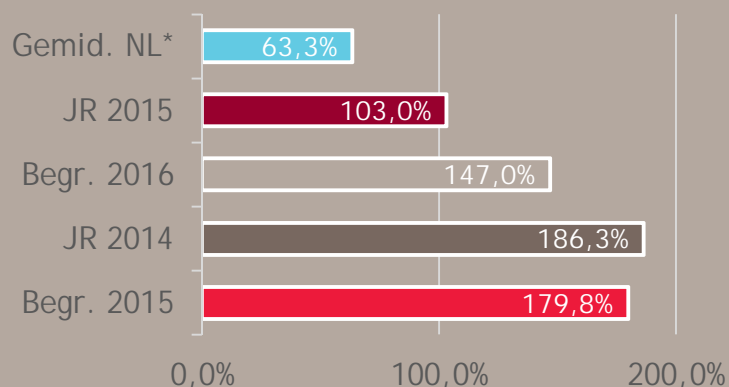
Ratio weerstandsvermogen

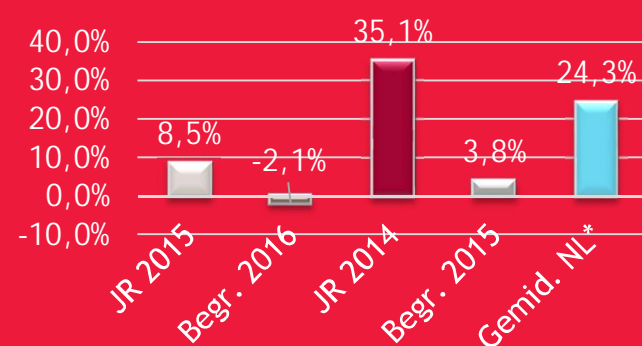
Solvabiliteitsratio

Netto schuldquote

Ratio grondexploitatie

* De bron voor de gemiddelden in Nederland (2014) is het dashboard op www.waarstaatjegemeente.nl

5.3 TOELICHTING OP UW FINANCIËLE POSITIE

<p>ONZE ROL IN RELATIE TOT HET WEERSTANDSVERMOGEN EN FINANCIËLE KENGETALLEN</p>	<p>Onze rol in relatie tot het weerstandsvermogen en financiële kengetallen</p> <p>De analyse van het weerstandsvermogen en de financiële kengetallen (verplicht vanaf begroting 2016) is een onderdeel van het jaarverslag en de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing. Vanuit onze controlerende rol hoeven wij alleen vast te stellen of het jaarverslag (en dus deze paragraaf) niet strijdig is met de jaarrekening.</p> <p>De omvang en inschatting van het weerstandsvermogen is echter voor de continuïteit en de toekomst van de gemeente van groot belang. En ook de financiële kengetallen geven, met de inherente beperkingen hierbij, inzicht in (de ontwikkeling) uw financiële positie, mede in relatie tot de landelijke benchmark. Om die redenen besteden wij vanuit onze natuurlijke adviesfunctie in dit accountantsverslag uitgebreid aandacht aan de financiële positie.</p>
<p>HET WEERSTANDSVERMOGEN VAN GEMEENTE HAREN IS OP BASIS VAN DE EIGEN RISICO INSCHATTING TOEREIKEND</p>	<p>Weerstandsvermogen gemeente Haren 2015</p> <p>Uit de jaarrekening 2015 blijkt dat het weerstandsvermogen van de gemeente Haren met een ratio van 1,2 (of 120%) toereikend is en is gestegen ten opzichte van 2014. De beschikbare weerstandscapaciteit bedraagt € 4,8 miljoen waarbij de benodigde weerstandscapaciteit € 4,2 miljoen bedraagt. De stijging is het gevolg van een toenemende beschikbare capaciteit van ruim 0,3 miljoen en de dalende benodigde capaciteit van € 0,1 miljoen ten opzichte van 2014. Het belangrijkste risico zit in de grondexploitaties € 1,5 miljoen.</p>
<p>NAAST WEERSTANDSCAPACITEIT VAN € 4,8 MILJOEN BEDRAAGT HET EIGEN VERMOGEN VAN GEMEENTE HAREN € 13,0 MILJOEN</p>	<p>Bij de inschatting van het weerstandsvermogen moet nog worden meegewogen dat de gemeente Haren ultimo 2015 een eigen vermogen heeft van totaal € 13,0 miljoen. Dat betekent dat de gemeente, naast de bovengenoemde algemene reserve van € 4,0 miljoen (die wordt meegenomen in het weerstandsvermogen), nog over een omvangrijk bedrag aan bestemmingsreserves beschikt. Dit bedrag wordt (terecht) niet meegenomen in de bepaling van het weerstandsvermogen omdat voor de bestemmingsreserve in principe beleid en/of plannen aanwezig zijn.</p>

5.3 TOELICHTING OP UW FINANCIËLE POSITIE (vervolg)

<p>SOLVABILITEIT = EIGEN VERMOGEN/BALANSTOTAAL</p>	<p>Toelichting solvabiliteit Het financiële kengetal solvabiliteit is de verhouding van het eigen vermogen gedeeld door het totaal van de balans. In feite geeft dit kengetal aan in hoeverre de activa van de gemeente (ofwel bezittingen aan de debetzijde van de balans) worden gefinancierd met eigen middelen.</p>
<p>BUFFER- EN FINANCIERINGSFUNCTIE</p>	<p>Het eigen vermogen (of de solvabiliteit) heeft een bufferfunctie en financieringsfunctie. De bufferfunctie van het eigen vermogen is de mogelijkheid om tegenvallende resultaten op te vangen en verliezen in mindering te brengen op het eigen vermogen. Het weerstandsvermogen geeft daar, middels een inschatting van de risico's, ook een goede (of zelfs nog betere) analyse van. De financieringsfunctie van het eigen vermogen houdt verband met de mogelijkheid om te lenen. Banken zullen pas geld lenen als een organisatie voldoende buffers heeft in de vorm van eigen vermogen ofwel solvabiliteit. Omdat gemeenten in principe niet failliet kunnen gaan, heeft de financieringsfunctie een andere betekenis dan in het bedrijfsleven.</p>
<p>SOLVABILITEIT HEEFT INHERENTE BEPERKINGEN VANWEGE BBV</p>	<p>Een inherente beperking aan het kengetal solvabiliteit bij gemeenten is dat, op basis van de BBV, er een aantal verslaggevingsvoorschriften zijn die de solvabiliteit niet altijd vergelijkbaar maken. Tot dusver was het bijvoorbeeld toegestaan activa met maatschappelijk nut ineens af te schrijven. Een ander voorbeeld is dat een voorziening niet op de balans hoeft te worden verantwoord, maar mag worden afgedekt in de begroting. Omdat gemeenten op deze en andere verslaggevingsaspecten verschillende keuzes kunnen maken, heeft een vergelijking inherente beperkingen. Maar desondanks is de aandacht voor de financiële positie en deze kengetallen een prima ontwikkeling en is het alleen al goed om de eigen ontwikkelingen te volgen.</p>
<p>SOLVABILITEIT IS LAAG</p>	<p>De solvabiliteit bedraagt ultimo 2015 12,8% (€ 13,0/ € 101,2 miljoen) en is de afgelopen jaren redelijk stabiel gebleven / licht verbeterd. Ten opzichte van het landelijke gemiddelde in 2014 is de solvabiliteit lager.</p>

5.3 TOELICHTING OP UW FINANCIËLE POSITIE (vervolg)

<p>NETTO SCHULDQUOTE = LENINGEN/TOTALE BATEN</p> <p>SCHULDQUOTE BEDRAAGT 103%, HOGER DAN LANDELIJK GEMIDDELDE</p>	<p>Toelichting netto schuldquote</p> <p>Het financiële kengetal netto schuldquote is de verhouding van de langlopende leningen gedeeld door het totaal van de baten. In feite geeft dit kengetal aan in hoeverre de schulden van de gemeente zich verhouden ten opzichte van de jaarlijkse inkomsten, als indicator van de mogelijkheid om rente en schulden (terug) te kunnen betalen.</p> <p>De eerder genoemde inherente beperking ten aanzien van de verslaggevingsvoorschriften gelden overigens ook voor de schuldquote.</p> <p>De netto schuldquote van gemeente Haren bedraagt ultimo 2015 103% (in 2014 was dit 186,3%) en ligt hoger dan het landelijk gemiddelde van 63,3%. Een schuldquote tussen de 0 en 90% is normaal. De schuldquote van de gemeente Haren valt iets boven deze grenzen.</p>
<p>RATIO GREX = VOORRAAD/TOTALE BATEN</p> <p>RATIO GRONDEXPLOITATIE HAREN RELATIEF LAAG EN DAALT EN DUS WORDT HET RISICO OP DE BOEKWAARDE BEPERKTER</p>	<p>Toelichting op ratio grondexploitatie</p> <p>De ratio grondexploitatie is de verhouding van de voorraad gronden gedeeld door het totaal van de baten. Dit kengetal geeft aan hoe de voorraden van de gemeente zich verhouden ten opzichte van de jaarlijkse inkomsten. Daarmee kan beoordeeld worden of de omvang van de grondexploitatie risicovol is in relatie tot de omvang en inkomsten van de gemeente.</p> <p>De ratio grondexploitatie van de gemeente Haren bedraagt volgens onze berekening ultimo 2015 8,5% (2014: 29,5%). De ratio's grondexploitatie zoals weergegeven in de tabel zijn landelijk aanzienlijk hoger.</p> <p>De ratio grondexploitatie van de gemeente Haren ligt in 2015 voor het eerst ruimschoots onder het landelijk gemiddelde van 24,3%. Dat betekent dat de gemeente Haren nu kleine voorraden op de balans heeft staan en dus het risico in de boekwaarde beperkter is. Bij de beoordeling van het weerstandsvermogen onderkent de gemeente Haren zelf de grootste risico's bij de grondexploitaties. Voor een nadere uiteenzetting verwijzen we naar paragraaf 6.1 grondexploitatie.</p>

6. BELANGRIJKSTE BEVINDINGEN 2015

6.1 BEVINDINGEN 2015 - GRONDEXPLOITATIE

NETTO BOEKWAARDE GRONDEN
AFGENOMEN € 14,3 MILJOEN
NAAR € 4,4 MILJOEN

RATIO GRONDEXPLOITATIE 8,5%

Ontwikkeling resultaat en boekwaarde

Wij hebben, in het kader van de controle van de jaarrekening 2015, een controle uitgevoerd op de waardering van de grondexploitaties.

Het verloop van de boekwaarde van deze grondexploitaties in 2015 is als volgt geweest:

Vorraden / Grondexploitatie	Netto boekwaarde ultimo 2014	Uitgaven	Inkomsten	Boekwaarde ultimo 2015	Voorziening	Contante waarde winstverwachting
<i>(alle bedragen * € 1.000,-)</i>						
Komplan	3	0	0	3	0	1
Nesciopark	2.587	264	309	2.542	0	285
Haren Noord	9.257	1.028	8.943	1.341	0	Via GEM Haren Noord C.V.
Haderaplein	1.939	143	0	2.082	0	1.474
Stationsgebied	484	171	2.177	-/- 1.522	0	82
Totaal	14.270	1.606	11.430	4.446	0	1.841

De boekwaarde van de in exploitatie genomen gronden bij de gemeenten Haren bedraagt € 4,4 miljoen ultimo 2015 (2014: € 14,3 miljoen). Dit is ongeveer 8,5% van het balanstotaal van de gemeente Haren, zie ook onze opmerking ten aanzien van de ratio grondexploitatie.

Vanuit het oogpunt van de jaarrekening en relatieve omvang van deze post, is deze post een belangrijk aandachtspunt voor onze controle.

Wij besteden in dit rapport aandacht aan de parameters en de ontwikkeling van de grexten. En bespreken de grondexploitatie Nesciopark.

6.1 BEVINDINGEN 2015 - GRONDEXPLOITATIE (vervolg)

<p>GEHANTEERDE PARAMETERS KUNNEN WIJ ONS IN VINDEN</p>	<p>Gehanteerde parameters Voor de rente hanteert de gemeente Haren 3,0% (2014: 3,0%). Voor inflatie voor de baten als de lasten wordt aangesloten bij de ontwikkeling van de GWW (Grond, Weg en Waterbouw) index over 2015. In 2015 is een lichte daling te zien en voor de komende jaren is de verwachting dat op basis van de GWW indexen het percentage kostenstijging voor grondexploitatie op de middellange termijn gemiddeld rond de 2% zal zijn (2014: 2%). Aan de opbrengstenzijde wordt voorzichtigheidshalve geen index meegenomen.</p> <p>Dit ligt in lijn met de markt en onze ervaringen. Naar onze mening heeft de gemeente Haren een goede onderbouwing aangeleverd ten aanzien van de marktontwikkelingen en gehanteerde parameters.</p>
<p>BLIJVENDE AANDACHT VOOR REALISATIE PROGNOSES NOODZAKELIJK</p>	<p>Nesciopark De aanleg van het transferium is afgerond en in gebruik genomen. In december 2015 is gestart met het bouwrijp maken van het bedrijvendeel en de woonwerkkavels. De verwachting is dat de aanleg (bouwrijpmaken) van het totale plangebied in het voorjaar van 2016 gereed is, de kosten hiervan bedragen circa 1,0 miljoen.</p> <p>Belangstelling is eind december op gang gekomen nadat het bestemmingsplan door raad is goedgekeurd. Op dit moment zijn 7 belangstellenden voor het bedrijven deel. Voor het wonen en werken deel zijn er 3 belangstellenden. Op dit moment voert de makelaar in opdracht van de gemeente gesprekken met deze partijen. Er is nog geen concrete verkooptransacties of optie genomen op één van de kavels.</p> <p>De gehanteerde prijzen worden ieder jaar getoetst op marktconformiteit. Door uitvraag bij 3 bedrijfsmakelaars blijkt dat de gehanteerde prijzen van de gemeente Haren marktconform zijn. Uit de interesse die wordt getoond voor de verschillende kavels blijkt dat de prijzen als marktconform worden ervaren.</p> <p>Voor 2016 staat er 2 woonwerkenheden en 1 kantoorruimte geraamd voor de verkoop. Voor Nesciopark is blijvende aandacht noodzakelijk waarbij de realisatie van de prognoses belangrijk zijn. De verwachte contante eindwaarde voor dit project is positief € 285.000. In het risicoprofiel van deze grondexploitatie worden de vertragingen in verkooptempo en de lagere grondprijzen meegewogen. In 2015 is het risicoprofiel verbeterd ten opzichte van 2014.</p>
<p>STATIONSGBIED</p>	<p>Investering Stationsgebied overgeboekt naar materiële vaste activa In de Materiële vaste Activa is in 2015 voor het eerst een deel van de investering op de Tunnel stationsgebied opgenomen. Dit betreft een eerste interne doorverrekening vanuit de grondexploitatie € 1,1 miljoen. Dit komt als kostenpost ten laste van de investering en als opbrengstenpost ten gunste van de grondexploitatie Stationsgebied. Boeking zijn conform de in de grondexploitatie Stationsgebied opgenomen fasering. In 2016 volgt een even groot bedrag en in 2017 nog een laatste kleiner bedrag. Deze verwerkingswijze is reeds afgestemd met de Raad.</p>

6.2 BEVINDINGEN 2015 - RECHTMATIGHEID

GEEN ONRECHTMATIGHEDEN
GECONSTATEERD

Begrotingsrechtmatigheid

Voor de begrotingsrechtmatigheid wordt beoordeeld of de financiële beheershandelingen, die ten grondslag liggen aan de baten en lasten, alsmede de balansposten, tot stand zijn gekomen binnen de grenzen van de geautoriseerde begroting en hiermee samenhangende programma's (begrotingscriterium) zijn. In de begroting zijn de maximale budgetten weergegeven die door de raad zijn vastgesteld. Dit houdt in dat de financiële beheershandelingen dienen te passen binnen de begroting, waarbij het juiste programma, de toereikendheid van het begrotingsbedrag, alsmede het begrotingsjaar van belang zijn.

De toe te passen normen voor de begrotingsrechtmatigheid zijn gebaseerd op de artikelen 189, 190 en 191 van de Gemeentewet. De gemeenteraad geeft hier zelf nadere invulling aan door middel van de begroting en de verordening op het financieel beheer ex artikel 212 van de Gemeentewet. Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in paragraaf 3.3 van de Kadernota Rechtmatigheid 2015.

Tijdens de controle zijn geen bevindingen naar voren gekomen die wij moeten melden.

6.3 BEVINDINGEN 2015 - OVERIGE

ZERNIKE COLLEGE

Zernike College

De gemeente Haren heeft samen met de stichting Openbaar Onderwijs Groep Groningen (O2G2) een nieuwe huisvesting voor het Zernike College ontwikkeld. Deze is in eerste instantie gebouwd met gelden van de gemeente, waardoor de activa per 31-12-2014 verantwoord was onder de materiële vaste activa. De gemeente heeft middels een akte van levering het eigendom overgedragen aan het Zernike.

De investering door de gemeente Haren in het gebouw Zernike College was per 31-12-2014 gewaardeerd tegen kostprijs en gepresenteerd onder MVA economisch nut. De investering is overgeboekt naar activa in eigendom van derden. Hiermee wordt voldaan aan omschrijving publieke taak en investering derde middels akte van levering € 1,3 miljoen. Daarnaast kan de bijdrage worden teruggevorderd dan wel middels eerste kooprecht worden teruggevorderd.

Verder zijn de belastingaspecten rondom deze transactie als volgt verwerkt:

De Af te dragen BTW € 235.000 en de Terug te vorderen BTW investering € 2.400.000 zijn gesaldeerd opgesloten in de geactiveerde activa. De Overdrachtsbelasting € 875.000 over deze transactie is betaald in 2015, dit gelijke bedrag is eveneens opgenomen onder de overlopende activa en loopt per saldo neutraal door de balans.

De gemeente Haren is in overleg met de belastingdienst over de terug te vorderen BTW. De Belastingdienst heeft op dit moment hierover nog geen uitspraak gedaan. Begin augustus 2016 loopt de termijn af.

TRANSACTIE MAARTENSCOLLEGE VERBETERT DE SCHULDPOSITIE VAN DE GEMEENTE HAREN IN BOEKJAAR 2016.

Maartenscollege

De raad heeft besloten mee te werken aan de revitalisering van het Maartenscollege en daarbij de financiering te gieten in de vorm van een (beperkte) doordecentralisatie. Dit houdt in dat het schoolbestuur, dat is Stichting Carmelcollege, zorgdraagt voor de financiering van de gehele investering. Ter dekking van de lasten betaalt de gemeente vanaf 2020 tot en met 2059 een jaarlijkse vaste vergoeding aan het schoolbestuur. Daarnaast neemt het schoolbestuur de boekwaarde van de huidige huisvesting van de gemeente over, middels betaling van de boekwaarde per 1-7-2016. Naast de jaarlijkse vergoeding zal de gemeente een gemeentegarantie verstrekken op de aan te trekken leningen. Overigens is het contract terzake nog niet gefinaliseerd.

Deze transactie zorgt voor een verbetering van de schuldpositie van de gemeente Haren. De huidige boekwaarde van de huisvesting zal van de balans verdwijnen. De gemeente zal het gebouw bij een onttrekking aan de onderwijsfunctie wel terug moet kopen tegen een aflopende contractueel bepaalde koopsom. De beoogde transactie heeft tot gevolg dat het Maartenscollege het economisch risico loopt en daarmee het pand daar op de balans opneemt. Wel ontstaan er door de overeenkomst diverse verplichtingen tussen de gemeente en het Maartenscollege. Deze verplichtingen behoeven tekstuele toelichting in de jaarrekening van zowel de gemeente als het Maartenscollege (niet uit de balans blijkende rechten en plichten).

BIJLAGEN

BIJLAGE A: BEVINDINGEN SISA-BIJLAGE

GEEN BEVINDINGEN INZAKE DE CONTROLE VAN DE SISA BIJLAGE

Inleiding

Bij de jaarrekening wordt als bijlage de SiSa-verantwoording toegevoegd. De gemeente Haren heeft de rechtmatige totstandkoming van de SiSa-bijlage getoetst.

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit rapport over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die in 2014 in het kader van SiSa worden verantwoord. Wij doen dit middels een tabel, die ook moet worden opgenomen als geen fouten of onzekerheden zijn geconstateerd. Per regeling wordt aangegeven of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd. Deze tabel is hieronder weergegeven.

NR.	SPECIFIEKE UITKERING OF OVERIG	FOUT OF ONZEKERHEID	FINANCIËLE OMVANG IN EURO'S	TOELICHTING FOUT / ONZEKERHEID
C7C	Investerings stedelijke vernieuwning (ISV) II	geen		n.v.t.
E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaaï	geen		n.v.t.
G1A	Wet sociale werkvoorziening (Wsw)_totaal 2014	geen	-	n.v.t.
G2	Gebundelde uitkeringen op grond van artikel 69 participatiebudget_gemeentedeel 2015	geen	-	n.v.t.
G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_gemeentedeel 2015	geen	-	n.v.t.

BIJLAGE B: ONZE CONTROLE

<p>SCOPING: DOEL EN OBJECT VAN DE CONTROLE</p>	<p>Het doel van de controle is het geven van een onafhankelijk oordeel of de financiële overzichten van de gemeente Haren, in alle van materieel belang zijnde opzichten, zijn opgesteld zijn in overeenstemming met het BBV</p> <p>Voor een uitgebreide beschrijving van onze aanpak verwijzen wij naar onze opdrachtbevestiging d.d. 28 september 2015 met kenmerk "1042946/hcjb/gvd/idg".</p>															
<p>MATERIALITEIT</p>	<p>Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.</p> <p>Bij onze controlewerkzaamheden hebben wij als uitgangspunt de door de raad vastgestelde toleranties gehanteerd. De raad heeft ons daarbij opgedragen om bij onze oordeelsvorming en rapportering uit te gaan van de hierna vermelde goedkeurings- en rapporteringstolerantie.</p> <p>Op basis van het Besluit Decentrale Overheden (BADO) en onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 589.000. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.</p> <table border="1" data-bbox="734 895 1955 1129"> <thead> <tr> <th>Goedkeuringstolerantie</th> <th>Goedkeurend</th> <th>Beperking</th> <th>Oordeels-onthouding</th> <th>Afkeurend</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Fouten in de jaarrekening (% lasten)</td> <td>≤ 1%</td> <td>> 1% < 3%</td> <td>-</td> <td>≥ 3%</td> </tr> <tr> <td>Onzekerheden in de controle (% lasten)</td> <td>≤ 3%</td> <td>> 3% < 10%</td> <td>≥ 10%</td> <td>-</td> </tr> </tbody> </table> <p>Wij zijn met u overeengekomen dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 57.000 (0,1% van de lasten) rapporteren, alsmede afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.</p> <p>Onze controle richt zich tevens op de getrouwheid en rechtmatigheid van de informatie in de SiSa-bijlage van de jaarrekening. Voor SiSa gelden specifiek voorgeschreven rapporteringstoleranties die veelal lager zijn dan uw rapporteringstolerantie. Wij passen deze voorgeschreven SiSa-toleranties eveneens op correcte wijze toe.</p>	Goedkeuringstolerantie	Goedkeurend	Beperking	Oordeels-onthouding	Afkeurend	Fouten in de jaarrekening (% lasten)	≤ 1%	> 1% < 3%	-	≥ 3%	Onzekerheden in de controle (% lasten)	≤ 3%	> 3% < 10%	≥ 10%	-
Goedkeuringstolerantie	Goedkeurend	Beperking	Oordeels-onthouding	Afkeurend												
Fouten in de jaarrekening (% lasten)	≤ 1%	> 1% < 3%	-	≥ 3%												
Onzekerheden in de controle (% lasten)	≤ 3%	> 3% < 10%	≥ 10%	-												

BIJLAGE B: ONZE CONTROLE

<p>ONAFHANKELIJKHEID</p>	<p>Nederlands recht en overige beroepsregels, zoals de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO), vereisen dat wij onafhankelijk zijn ten opzichte van onze controle cliënten. Wij zijn van mening dat door ons is voldaan aan deze eisen.</p> <p>Wij bevestigen dat we geen giften >100 euro hebben gegeven aan, dan wel hebben aangenomen van de gemeente of haar personeel. Wij hebben de overige dienstverlening naast de controle van de jaarrekening beoordeeld aan de hand van onze beroepsregels en hebben geconcludeerd dat het type dienstverlening en de vergoeding onze onafhankelijkheid niet beïnvloeden.</p>
<p>FRAUDE EN NON-COMPLIANCE</p>	<p>Onze controle is niet specifiek gericht op het ontdekken van fraude. Bij de planning en uitvoering van de werkzaamheden voor de jaarrekeningcontrole houden wij rekening met het risico dat de jaarrekening als gevolg van fraude en onregelmatigheden onjuistheden van materieel belang zou kunnen bevatten.</p> <p>Eén van de door ons uitgevoerde maatregelen is het bespreken van de mogelijke frauderisico's en mogelijke fraudesituaties op verschillende niveaus binnen de gemeente. Hiertoe hebben wij de mogelijke frauderisico's en de mogelijke fraudesituaties besproken met zowel auditcommissie, de verantwoordelijke wethouder en het team control. Deze besprekingen en onze controlewerkzaamheden hebben geen aanwijzingen voor materiële fraude opgeleverd.</p>
<p>GEAUTOMATISEERDE GEGEVENSVERWERKING EN BEVEILIGING PERSOONSgegevens</p>	<p>Ingevolge artikel 2:393, lid 4 BW, dient de accountant in zijn verslag aandacht te besteden aan de bevindingen met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking. Onze jaarrekeningcontrole is gericht op het geven van een oordeel omtrent de jaarrekening zelf en is niet primair gericht op het doen van uitspraken omtrent de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking als geheel of van onderdelen daarvan.</p> <p>Wij hebben de automatiseringsorganisatie van de gemeente uitsluitend in het kader van de jaarrekeningcontrole beoordeeld. Voor onze bevindingen verwijzen wij naar onze managementletter 2015.</p> <p>De jaarrekeningcontrole heeft geen tekortkomingen in de continuïteit en betrouwbaarheid van de geautomatiseerde gegevensverwerking aan het licht gebracht.</p>